

МЕДИЧНА КАДЕМІЯ

№ 11 (412)

ГАЗЕТА ЗАСНОВАНА 1997 РОКУ

11 червня 2016 року

ПРИВІТАННЯ

19 ЧЕРВНЯ – ДЕНЬ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Дорогі колеги!

Прийміть найщиріші вітання з професійним святом! Споконвіку більше за скарби та всілякі надбання

цінувалося здоров'я людини, а тому професія лікаря завжди була однією з найнеобхідніших і найшановніших. Ви даруєте людям найдорожче – здоров'я, віру та надію.

Переконаний, що ваша відданість справі, професійний досвід, глибокі знання завжди поєднуюватимуться із щирим співчуттям до людей, милосердям і високою відповідальністю за здоров'я нації.

Зичу вам здійснення заповітних мрій, оптимізму й нових досягнень.

Нехай сторицею повертається до вас добро, дароване людям, а у ваших домівках завжди панують щастя й мир. Міцного здоров'я, благополуччя і добра вам та родинам! Хай ваша нелегка праця приносить радість!

Від усієї душі бажаю вам усіляких гараздів та рясного Божого благословення. З професійним святом вас!

Михайло КОРДА,
ректор ТДМУ

ПРИЗЕР ОЛІМПІАДИ

Жорiana МАШТАЛЕР – студентка медичного факультету

Стор. 6

У НОМЕРІ

Стор. 2

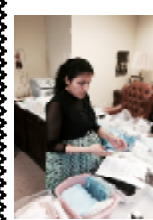
ТДМУ УКЛАВ УГОДУ ПРО СПІВПРАЦЮ ЗІ ШКОЛОЮ МЕДСЕСТРИНСТВА САСКАЧЕВАНСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ (КАНАДА)

Менеджер відділу міжнародних проєктів Школи медсестринства Саскачеванської політехніки (м. Саскатун, Канада) Рені Лоевен 6 червня цього року зустрілася з ректором Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського, професором Михайлом Кордою задля обговорення напрямків і перспектив міжнародної співпраці між двома вишами.

Стор. 3

РОБОЧИЙ ВІЗИТ ДЕЛЕГАЦІЇ ТДМУ ДО США ТА КАНАДИ

Делегація нашого ВНЗ 24-28 травня цього року відвідала Нью-Йорк (США) та Торонто (Канада) задля розширення кола міжнародних зв'язків і встановлення співпраці з компанією «Global Professional Consulting» і ТДМУ, а також прийому випускних іспитів у бакалаврів і магістрів спеціальності «Сестринська справа».

Стор. 4

НА МЕДИЧНІЙ ПЕРЕДОВІЙ, ЯК НА ПОЛІ БОЮ

Нещодавно з медичної передової повернувся доцент кафедри травматології та ортопедії з військово-польовою хірургією Тернопільського медичного університету ім. І. Горбачевського, підполковник медичної служби Ігор Кулянда. Впродовж 11 місяців у 66-му мобільному військовому госпіталі на посаді начальника відділення підсилення медичних підрозділів він повертав до життя українських військових.

Прес-служба ТДМУ

УСПІХ

СТАВ ЛАУРЕАТОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «КРАЩИЙ СТУДЕНТ УКРАЇНИ»

Нещодавно в Ужгороді громадське об'єднання «Студентська республіка» організувало підсумковий суперфінал Всеукраїнської конкурсної програми «Кращий студент України» та загальнонаціонального конкурсу краси «Перша леді України». Переможці регіональних турів упродовж останніх трьох років змагалися між собою у тому, хто кращий науковець, громадський діяч і т.д. Тернопільський державний медичний університет імені І.Горбачевського представляв студент третього курсу медичного факультету (спеціальність «Здоров'я людини») Михайло Думнич, який у комплексній характеристиці посів другу сходинку. Кращою студенткою стала представниця Закарпаття Владислава Мазур.

Репрезентація талантів, проєктів, громадської діяльності конкурсантів відбулася в Закарпатському обласному палаці дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН».

Вони у комплексній характеристиці представили себе, розповіли, чим займаються й чого прагнуть в житті, продемонстрували власні таланти (співали, танцювали), а на завершення презентували соціальні проєкти. Лауреатами в цій головній номінації стали Вікторія Багмет (Чернігівщина), Михайло Думнич (Тернопілля), Ірина Островська (Київ), Юлія Покидько та Ілля Юдін (Херсонська обл.), Христина Сухо-

ставська (Волинь). Перемогу здобула студентка 3-го курсу коледжу мистецтв імені А.Ерделі Закарпатського художнього інституту Владислава Мазур, яка підкорила всіх видовищними відеороботами – глестиліновими кліпами на тематику війни, що триває зараз, і неймовірно чуттєвим співом.

«Щиро радий за свою землячку, яка справді вартувала цієї перемоги. Від студентської ради ТДМУ презентував соціальний проєкт з домедичної допомоги «Я можу врятувати життя». Вже після завершення нагородження члени оргкомітету повідомили мені, що за сумарною кількістю балів я став другим у цьому конкурсі», – розповів Михайло Думнич.

Щиро вітаємо Михайла Думнича з гідним представленням ТДМУ та бажаємо надалі бути таким же творчим, активним і непересічним!

..... **КОНТАКТИ** .....

ТДМУ УКЛАВ УГОДУ ПРО СПІВПРАЦЮ ЗІ ШКОЛОЮ МЕДСЕСТРИНСТВА САСКАЧЕВАНСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ (КАНАДА)

Менеджер відділу міжнародних проектів Школи медсестринства Саскачеванської політехніки (м. Саскатун, Канада) Рені Лоевен 6 червня цього року зустрілася з ректором Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського, професором Михайлом Кордою задля обговорення напрямків і перспектив міжнародної співпраці між двома вишами.

Гостя детально розповіла про особливості підготовки медсестер у канадському вищому навчальному закладі. Очільник ТДМУ ознайомив з досягненнями університету в підготовці фахівців зі спеціальності «Сестринська справа».

Результатом зустрічі стало укладання угоди про співпрацю між Тернопільським державним медичним університетом імені І.Горбачевського та Школою

Менеджер відділу міжнародних проектів Школи медсестринства Саскачеванської політехніки (м. Саскатун, Канада) Рені ЛОЕВЕН і ректор ТДМУ, професор Михайло КОРДА

медсестринства Саскачеванської політехніки (Саскатун, Канада) у напрямку реалізації програм академічної мобільності студентів, розробки спільних наукових проектів у галузі медсестринства.

У рамках проекту академічної мобільності двоє студентів-бакалаврів навчально-наукового інституту медсестринства і доцент кафедри акушерства і гінекології №2 Наталія Петренко вже

побували в Школі медсестринства Саскачеванської політехніки. У вересні цього року заплановано приїзд студентів канадського вишу для навчання у клінічних базах ТДМУ.

ДЕЛЕГАЦІЯ ВРОЦЛАВСЬКОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВІДВІДАЛА ТДМУ

Координатор двосторонньої співпраці між ТДМУ та Вроцлавським медуніверситетом, почесний професор нашого вишу, доктор Войцех Барг, завідувач кафедри педіатрії № 3, член комітету імунології та етіології інфекційних захворювань людини Польської академії наук Александра Левандович-Ушинська, керівники програми «Еразмус» Томаш Петрашкєвіч та Слава Ксеніч відвідали ТДМУ. Нагадаємо, що наш ВНЗ упродовж тривалого часу тісно співпрацює з Вроцлавським медичним університетом.

Спершу гості з Польщі зустрілися з ректором ТДМУ, профе-

сором Михайлом Кордою. Вони обговорили подальше співробітництво між двома вишами. Тернопільський і Вроцлавський медичні університети разом працюватимуть у рамках проекту «Горизонт-2020 – Polonez-2» з втілення спільних наукових досліджень у галузі педіатрії, зокрема, імунології дитячого віку.

Упродовж кількох років кращі студенти ТДМУ за програмою академічної мобільності їдуть на семестрове або річне навчання

до Вроцлавського медичного університету. Також наша мо-

лодь має можливість проходити виробничу практику на

клінічних базах польського вишу. Доктор Войцех Барг запевнив, що ця програма триватиме й надалі, тому з радістю прийматимуть студентів ТДМУ у наступні роки.

Колеги з Польщі запропонували ректорові Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського, професору Михайлові Корді партнерство для отримання гранту в рамках програми «Еразмус плюс».

Також представники Вроцлавського медичного університету зустрілися зі студентами ТДМУ, які пройшли конкурсний відбір для навчання та стажування у цьому ВНЗ. Молодь цікавилася начальним процесом, умовами проходження виробничої практики, особливостями охорони здоров'я у Польщі.

ГЕНЕРАЛЬНИЙ КОНСУЛ ПОСОЛЬСТВА АРЕ В УКРАЇНІ ПОБУВАЛА В ТДМУ

У Тернополі з робочим візитом перебували Генеральний консул Посольства Арабської Республіки Єгипет в Україні Марва Абделаал Махмуд і виконавчий асистент посольства Аліна Горбатюк.

У рамках своєї поїздки до нашого краю пані консул зустрілася з ректором Тернопільського державного медичного університету імені Івана

Горбачевського, професором Михайлом Кордою та обговорила низку важливих питань. Йшлося й про сприяння Посольства АРЕ в Україні у налагодженні співпраці з університетами Єгипту.

Марва Абделаал Махмуд детально ознайомилася з роботою ТДМУ та поспілкувалася зі студентами з Єгипту, які навчаються в нашому виші, а також Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя.

Генеральний консул Посольства Арабської Республіки Єгипет в Україні Марва Абделаал Махмуд

ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ НАУКОВОМУ ФОРУМІ В ГРУЗІЇ

Студенти Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського Дональд Оріайфо і Рональд Оріайфо (5 курс медичного факультету) 10-15 травня представляли рідний виш під час весняної асамблеї Європейської асоціації студентів медиків, яка відбулася на базі Тбіліського державного медичного університету. Головна тема форуму – «Люди в русі».

Нагадаємо, що Дональд Оріайфо був обраний головою Асо-

ціації студентів Нігерії та вже тривалий час очолює осередок EMSA в нашому університеті.

Добірку підготовлено за матеріалами прес-служби ТДМУ

Редактор **Г. ШИБАЛИНЧУК**
Творчий колектив: **Л. ЛУКАЩУК, Л. ХМІЛЯР, М. ВАСИЛЕЧКО**
Комп'ютерний набір і верстка: **Р. ГУМЕНЮК**

Адреса редакції: 46001, м. Тернопіль, майдан Волі, 1, тел. 52-80-09; 43-49-56 E-mail hazeta.univer@gmail.com

Засновники: Тернопільський держмедуніверситет ім. І.Я. Горбачевського, управління охорони здоров'я облдержадміністрації

Видавець: Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського Індекс 23292

За точність викладених фактів відповідає автор. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Реєстраційне свідоцтво ТР № 300 від 19.12.2000 видане управлінням у справах преси та інформації облдержадміністрації

Газета виходить двічі на місяць українською мовою. Обсяг – 3,33 друк. арк. Наклад – 1000 прим. Замовлення № 168

Газету набрано, зверстано, віддруковано у Тернопільському держмедуніверситеті ім. І.Я. Горбачевського. 46001, м. Тернопіль, майдан Волі, 1.

РОБОЧИЙ ВІЗИТ ДЕЛЕГАЦІЇ ТДМУ ДО США ТА КАНАДИ

Делегація Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського у складі директора навчально-наукового інституту медсестринства, доцента Світлани Ястремської та заступника директора навчально-наукового інституту медсестринства, доцента Людмили Мазур 24-28 травня цього року відвідали Нью-Йорк (США) та Торонто (Канада) задля розширення кола міжнародних зв'язків і встановлення співпраці з компанією «Global Professional Consulting» і ТДМУ, а також прийому випускних іспитів у бакалаврів і магістрів спеціальності «Сестринська справа».

У рамках поїздки до США відбулася зустріч делегації університету з деканом із зарахування студентів коледжу Вагнера Бобом Хьорром. У цьому закладі навчають медичних сестер за програмою Nursing Practitioner, яка має високий рейтинг та користується популярністю серед студентів, які

закінчили навчання в ННІ медсестринства.

Під час зустрічі були обговорені особливості дистанційної форми навчання студентів-бакалаврів і магістрів спеціальності «Сестринська справа» в ТДМУ та можливості подальшого здобуття ними освіти у коледжі Вагнера. Було зазначено, що випускники дистанційної програми нашого університету успішно підтверджують дипломи в незалежних евалюаційних агентствах США, яка надає їм значні можливості для кар'єрного зростання та фінансового благополуччя. Нині програма дистанційного навчання в ТДМУ має високий рівень довіри та користується попитом серед медсестер-громадян США.

Також відбулася зустріч з доктором філософії Майклом Д. Вольфом, який презентував навчальну онлайн-платформу з вивчення клінічних випадків для студентів-медиків i-human. На сайті i-human (www.i-human.com) розміщено майже 450 клінічних випадків.

Для вивчення студентами збору анамнезу кожен клінічний випадок містить перелік запитань і відповідей пацієнта на них. Також на цій платформі є дані фізикального обстеження пацієнтів і результати додаткових методів — лабораторних та інструментальних. Окрім того, студент має змогу виставити діагноз і призначити лікування пацієнту. В рамках навчального режиму студент може бути проконсультований з допомогою опції «Думка експерта», в якій роз'яснюється той чи інший діагностичний компонент.

Світлана ЯСТРЕМСЬКА, директор ННІ медсестринства, доцент, і Людмила МАЗУР, заступник директора ННІ медсестринства, доцент

Особливо цінним є те, що платформа i-human передбачає оцінювання результатів роботи студента з кожним клінічним випадком. Оцінка містить визначення повноти опитування чи обстеження пацієнта, правильності поставлених запитань, проведеного обстеження, діагнозу та призначеного лікування. Також програма надає дані щодо правильних діагностичних і лікувальних заходів, які не провів студент.

Дистанційну форму навчання в Тернопільському державному медичному університеті імені І.Горбачевського здійснюють упродовж восьми років на основі наказу Міністерства освіти та науки України за № 828 від 5 вересня 2008 р. Запровадження та розвиток цієї форми навчання відбувається, враховуючи досвід навчальних закладів США та інших країн, де існує дистанційна (он-лайн) форма навчання для підготовки медсестер бакалаврів і магістрів, які мають базову медсестринську освіту і працюють у шпиталях.

Дистанційна програма навчання в ТДМУ набуває дедалі більшої популярності серед вітчизняних студентів, а також в ній беруть участь студенти-громадяни США, Канади, Ізраїлю, Нігерії, Гани, Зімбабве та країн Європи (Іспанії, Італії, Португалії, Великобританії). Навчаються за цією формою дипломовані працюючі молодші спеціалісти

чи бакалаври, а студенти-іноземці є ліцензованими медсестрами у відповідних країнах.

Запорукою успіху дистанційного навчання є можливість здобуття нових знань без відриву від

основного місця роботи. Здобуття кваліфікації бакалавра чи магістра медсестринства забезпечує студентам-випускникам ТДМУ можливість кар'єрного зростання та фінансового благополуччя

ча. Всі випускники-іноземці ТДМУ, які подали свої документи на підтвердження дипломів, успішно пройшли евалюацію членами NACES (Національна асоціація з акредитації та евалюації дипломів) у США й прийняті шпиталями, де наші випускники працюють ліцензованими медсестрами.

Кількість студентів-дистанційників ТДМУ постійно зростає: 2010 р. — 44, 2011 р. — 160, 2012 р. — 247, 2013 р. — 361, 2014 р. — 425, торік — 470, 2016 р. — 448 студентів. Цьогоріч у ННІ медсестринства за дистанційною програмою навчання випускниками стали 170 бакалаврів (з них — 110 іноземців) та 68 магістрів (з них — 30 іноземців).

У Нью-Йорку державний випускний іспит прийняли у 103 бакалаврів спеціальності «Сестринська справа», а в Торонто — у семи студентів-бакалаврів. Екзамен у бакалаврів медсестринства складався з двох частин — теоретичної та практичної.

Теоретична частина іспиту відбувалася у формі написання 150 тестових завдань кожним студентом. Під час практичної частини заняття студенти обстежували пацієнта, робили маніпуляції на манекенах. За результатами екзаменів 14 бакалаврів медсестринства отримали «відмінно», 96 — «добре».

Під час захисту магістерських робіт провели онлайн-зв'язок з членами екзаменаційної комісії та викладачами кафедри клінічної імунології, алергології та загального догляду за хворими — керівниками наукових досліджень. Захищено 30 магістерських робіт. «Відмінно» отримали 16 магістрів, «добре» — 14.

Таким чином, результати візиту сприятимуть подальшому розширенню кола міжнародної співпраці між закладами вищої освіти США, Канади та України й нададуть можливість залучити більшу кількість іноземних громадян для здобуття вищої освіти у Тернопільському державному медичному університеті імені Івана Горбачевського.

Поїздка профінансувала приймаюча сторона США та Канади.

Світлана ЯСТРЕМСЬКА, директор навчально-наукового інституту медсестринства, доцент

Адмінбудівлю коледжу Вагнера

НА МЕДИЧНІЙ ПЕРЕДОВІЙ, ЯК НА ПОЛІ БОЮ

В АТО у лікарів своя перелома, і своя зброя — ліки та медичне приладдя. А ще велика сила волі, віра та добре слово, які зміцнюють бойовий дух наших воїнів. Нещодавно з медичної передової повернувся доцент кафедри травматології та ортопедії з військово-польовою хірургією Тернопільського медичного університету ім. І. Горбачевського, підполковник медичної служби Ігор Кулянда. Впродовж 11 місяців у 66-му мобільному військовому госпіталі на посаді начальника відділення підсилення медичних підрозділів він повертав до життя українських військових.

ЩОДНЯ ГОСПІТАЛЬ МІГ ПРИЙМАТИ ДО СОТНІ ПОРАНЕНИХ

— Я був мобілізований 9 лютого 2015-го року. Спочатку два місяці проходив навчання на базі військово-медичної академії в місті Городок, що на Житомирщині, а 14 травня прибув у розпоряджен-

го перемир'я торішнього вересня кількість поранених значно зменшилася, натомість побільшало соматичних хворих. Надавали меддопомогу пацієнтам з ГРВІ, траплялися й спалахи пневмонії. З лютого бойові дії знову активізувалися, кількість обстрілів відновилися майже до рівня літа 2015 року. Відтак стала зростати кількість поранених.

Варто зауважити, що у госпіталі на високому рівні налагодили систему евакуації пацієнтів: нам заздалегідь повідомляли, з яким видом поранення везуть військового, в якому стані, отож лікарська бригада вже очікувала його у повній бойовій готовності: в протишоковій палаті, операційній.

Крім військовослужбовців, ми надавали допомогу й цивільному населенню. Траплялося, що до наших фахівців шикувалися черги, бо не так легко людям там отримати консультацію вузького спеціаліста. За півроку в госпіталі пройшли лікування понад

лізувати важкохворого чи пораненого та підготувати його для наступного етапу евакуації, а директивними документами передбачено лише один санітарний автомобіль у штаті госпіталю, та й той був такий, що на ладан дихав. Зрозуміло, що забезпечити ним евакуацію поранених неможливо. Тому, коли виникла потреба в сучасних реанімобілях, то цим зайнялися волонтери. Багато машин, якими евакуювали поранених і хворих у зоні АТО, були отримані завдяки діаспорі — деякі з них так і курсували гарячими шляхами АТО з написами «Від діаспори Італії чи Іспанії». Примітно, що й ремонт цих санітарних автомобілів і нині лягає на плечі волонтерів, хоча так не повинно бути, на мій погляд, ця ситуація потребує термінового розв'язання. Але як саме це змінювати, це вже прерогатива керівництва ЗСУ.

ВІДДІЛЕННЯ ПІДСИЛЕННЯ МЕДИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ВІДПРАЦЮВАЛИ НА 200 ВІДСОТКІВ

В умовах ведення гібридної війни виникла необхідність максимального наближення до лінії розмежування кваліфікованої, а за потреби, й спеціалізованої медичної допомоги. Щоб цю проблему розв'язати, на базі мобільних госпіталів були створені відділення підсилення, з яких загалом й формували групи підсилення у відповідних цивільних лікарнях. І як згодом показав досвід, виправдали вони себе навіть не на сто, а на двісті відсотків. Групи підсилення працювали в міських лікарнях Селідового, Курахового, Авдіївки. Евакуація та надання медичної допомоги пораненим була вибудована за чіткими правилами: від першої лінії до стабілізаційного пункту, далі хворого приймали лікарі груп підсилення, звідти його

доправляли до мобільного госпіталю, а уже там скеровували до медичних закладів Дніпра. Евакуювали постраждалих і автомобільним, і залізничним транспортом, і гелікоптером. При потребі поранений до двох годин вже міг

на 66-го військового мобільного госпіталю, який є структурним підрозділом Військово-медичного клінічного центру Західного регіону й надає кваліфіковану медичну допомогу з елементами спеціалізованої допомоги. Цей заклад розгорнули в місті Красноармійськ. Сюди доправляли поранених з Дебальцевого, Півдня, Донецького аеропорту, Авдіївки та інших гарячих точок.

Усі лікарі й більшість персоналу цього госпіталю — уродженці Західної України. На час його перебування до 80 відсотків лікарів закладу становили мобілізовані. Нині ж ситуація змінилася: більшість — це кадрові військові лікарі, решта — мобілізовані лікарі 5-ї та 6-ї хвилі мобілізації.

Госпіталь, який розташований на території вузлової залізничної лікарні «Красноармійськ», запрацював 8 лютого 2015 року. Через дві доби він уже прийняв перших поранених, бо саме у той час розгорівся Дебальцівський котел. Тоді були такі дні, коли доправляли майже до сотні поранених. Переважали бійці з вогнепальними пораненнями кінцівок, «відкритих» ділянок, які не були захищені шоломами, бронезилетами. Після так звано-

тисячу місцевих мешканців. Крім медичної допомоги, наші хлопці ще й організували для них політичний лікнеп, бо ж центральні українські канали там часто не працюють, а отже, інформація доноситься до тутешніх спотворено. Тому ми жартували, що проводили українізацію місцевого населення.

ОКРЕМИЙ ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ФРОНТ

Щодо забезпечення медпрепаратами, то, вважаю, воно було на досить високому рівні, хоча й чимала частина з них — це волонтерська допомога. Волонтери завжди активно допомагали, особливо тоді, коли швидко потрібно було отримати певні медичні засоби, один дзвінок — і вони привозили все необхідне. Допомагають військовій медицині й меценати. Пригадую, один київський добродій закупив для нашого госпіталю обладнання на 200 тисяч гривень. Взагалі про волонтерську допомогу можна мовити нескінченно, бо це як окремий фронт. Навіть уявити важко, як без них обходилися б бійці та медики. Основне завдання нашого госпіталю — це стабі-

Якщо мовити в широкому масштабі, то, гадаю, що якість надання медичної допомоги, особливо на нульовому та первинному рівні значною мірою залежить не так від військових лікарів, як від військових командирів, рівня медичної підготовки самих воєнків. Звісно, є ще певні організаційні питання: коли не встигають довести медикаменти чи перев'язувальний матеріал, коли фізично неможливо винести поранених з поля бою під час активного обстрілу, коли недостатній кадровий потенціал медичних працівників або їх нераціонально використовують. Однак концептуальні питання, на мою думку, вирішені середній час ушпиталення з часу поранення до нашого мобільного госпіталю становив одну годину.

ПРОТЕЗУВАТИ МОЖУТЬ І В УКРАЇНІ

На війні час летить блискавично, особливо, якщо в твоїх руках чиясь життя. Коли знаходилася вільна хвилинка, подумки згадував дім, мирний рідний Тернопіль, лекційні аудиторії. Та найбільше тривожили думки про скалічених хлопців, яке майбутнє їх чекає. Скільки взагалі їх тепер? Сподіваюся, ця інформація буде у відкритому доступі. І тоді більше людей зможе допомогти тим тернополянам, які повертаються з фронту зі скаліченим тілом і душою.

Як фахівець з ортопедії та травматології, свою допомогу бачу в тому, що найкраще вмю робити. Нині велика кількість бійців, які відстоювали наше мирне життя у зоні АТО й залишилися без рук та ніг, потребують протезування. Але щоб встановити якісний протез, не обов'язково звертатися до закордонних клінік, як ми часто чуємо із засобів масової інформації. Всім відомі випадки, коли наших бійців протезували за кордоном, хоча й в Україні їм могли надати рівноцінну допомогу. Це можна робити і в Тернополі, і у Львові, і в інших спеціалізованих ортопедичних клініках України, не витрачаючи на закордонні клініки по краплині зібрані кошти. Первинне протезування, підбір потрібного протезу — це лише початок довгого шляху реабілітації. Цей процес може тривати не один місяць і навіть до року, до того ж потребує постійного медичного супроводу. Власника протезу потрібно навчити правильно ним користуватися, доглядати за протезом і все це лягає на плечі української медицини.

Тому, на мій погляд, потрібно змінити наші погляди щодо цього питання. Не завжди лікування у зарубіжній клініці виправдане, та й іноземні фахівці намагаються обирати «перспективних» пацієнтів з гарними прогнозами у лікуванні. Отож, вважаю, що потрібна чітка диференціація показів. Приміром, коли йдеться про реконструктивні технології, то, можливо, в конкретних випадках, це краще проводити за кордоном. У багатьох інших випадках у нас, повірте, є достатньо досвіду та кваліфікованих кадрів, щоб допомагати цим бійцям саме на батьківщині.

(Продовження на стор. 5)

НА МЕДИЧНІЙ ПЕРЕДОВІЙ, ЯК НА ПОЛІ БОЮ

(Закінчення. Поч. на стор. 4)

До слова, в жовтні в Києві очікуємо з'їзд ортопедів-травматологів, на якому окрему секцію планують присвятити саме военній травмі. А тим часом на Тернопільщині хочемо створити власну Асоціацію лікарів-учасників АТО та допомагати демобілізованим бійцям АТО. Сподіваюся, що у цьому нас підтримає Тернопільський медичний університет. У нашій області є і фахівці, і сучасні технології та заклади протезно-ортопедичної реабілітації.

ВІД СМЕРТІ ВРЯТУВАЛА КРАПЛЯ КРОВІ

Навіть у мирному Тернополі війна не полишає моїх думок. Згадую тих, кого рятували, сумую за тими, чиє життя так швидко обірвалося. Закарбувався в пам'яті випадок, що трапився з одним з військових, якого доставили з передової в Кураховому. Це був хлопець років двадцяти. Він підірвався на міні. У нього, по суті, була повна травматична ампутація нижньої третини гомілки, стопа трималася лише на м'язах та сухожиллях. До речі, такі міні заборонені Міжнародними конвенціями, але їх активно нині використовують бойовики. Ті, хто були ушкоджені такою міною, залишаються живими, але стають на все життя інвалідами. Саме на це й розраховують наші противники.

У пам'яті ще один особливий випадок, коли група наших воїнів їхала копати бліндаж, але чомусь не взяли з собою зброю. Вони натрапили на диверсійно-розвідувальну групу сепаратистів. Двох українських бійців застрілили одразу, решту взяли в полон, а одного бійця врятувала крапля крові на чолі. Бойовики подумали, що це у нього прострілена голова і не звернули особливої уваги. Але коли вже відходили, то про всяк випадок зробили контрольний вистріл у лежачу людину. Коли пораненого доставили до нас, я запитав, чому така нетипова траєкторія поранення, і він розповів мені цю історію. Якби не та крапля на чолі, солдата вже не було б. Згодом ми евакуювали його до Дніпра.

Лариса ЛУКАЦУК

ЗНАЙ НАШИХ!

СТУДЕНТСЬКА КОМАНДА СТАЛА КРАЩОЮ У VI ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ ЧЕМПІОНАТІ БРИГАД ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Команда студентів Тернопільського державного медичного університету імені І.Горбачевського під час VI Всеукраїнського чемпіонату бригад екстреної медичної допомоги «Слобожанські медичні ралі», який відбувся поблизу Харкова 25-27 травня цього року, стала кращою в Україні. У загальному підсумку майбутні медики з Тернополя вибороли перше місце.

Честь університету та міста відстоювали студентка четвертого курсу медичного факультету Богдана Перевізник (лікар), студент третього курсу медичного факультету Денис Кошарський (фельдшер), студентка другого курсу медичного факультету — Анастасія Гудима (фельдшер), студент третього курсу медичного факультету — Ігор Бигар (водій).

«Змагання розпочалися зі вступної конференції щодо надання екстреної медичної допомоги в умовах надзвичайних та конфліктних ситуацій, під час якої виступали провідні фахівці й експерти у цій галузі. Мали можливість взяти участь у практичних майстер-класах, зокрема, «Огляд стандартів серцево-легеневої реанімації», «Зупинка критичної кровотечі, тампонування і бандажування ран», «Медичне сортування». Останній майстер-клас провів завідувач кафедри медицини катастроф і військової медицини, професор Арсен Гудима. Його поради та

тер, тому потрібно було здобути знання швидко застосовувати під час надання допомоги. «Наприклад, у нас була ситуація, коли викликали бригаду «швидкої» до чотирирічної дитини. Після проведення первинного й вторинного обстеження та спілкування з батьками нам вдалося діагностувати черепно-мозкову травму. Також потрібно було вміти надати допомогу хворим зі значними травмами, переломами. Крім того, рятували потерпілих у ДТП, здійснювали серцево-легеневу реанімацію, маніпуляції. В рамках змагань відбувся конкурс на виконання практичних навичок, в якому потрібно було інтубувати дитину до одного року, під'єднати систему, визначити площу опіків та об'єм інфузійної терапії при цих ураженнях. Також виконували тестові завдання, які були окремо розроблені для лікаря, фельдшера та водія», — додала Богдана.

Дуже важливим і відповідальним був конкурс з масовим ураженням та великою кількістю постраждалих. Він є обов'язковим під час таких змагань, адже бригади швидкої допомоги повинні вміти чітко диференціювати потерпілих, визначити пріоритети, кому насамперед потрібно надавати допомогу, а хто може зачекати. Серед трьох бригад екстреної допомоги, які перебували на місці ДТП, потрібно було визначити координатора. Під час участі нашої команди в цьому етапі змагань координатором обрали Богдану Перевізник. Водії трьох бригад спостерігали за людьми в

менше підготовлені, адже не всі з нас уже вивчали педіатрію та інше. До речі, закупили дитячі манжетки для вимірювання артеріального тиску, кафедра медицини катастроф і військової медицини придбала дитячу дош-

важливі практичні навички. Практичний досвід наша команда перейняла і від лікаря-кардіолога Заліщицької центральної районної лікарні Галини Цимбалюк, яка є чемпіоном України та Європи з швидкої допомоги.

ку», — зазначила Богдана Перевізник.

Цього року судді визначили переможців у загальному підсумку серед професіоналів і студентів. Наша команда здобула перше місце серед студентських команд, а також в загальному заліку посіла першу сходинку, випередивши професійну команду екстреної допомоги з Тернополя на три бали. Серед професіоналів перемогу отримала бригада екстреної допомоги Тернополя. У чемпіонаті команда ТДМУ виступала під номером 12.

Зазначимо також, що обидві тернопільські команди прийшли на парад бригад екстреної допомоги у вишиванках.

Студенти висловлюють щире подяку ректорові ТДМУ, професору Михайлові Корді за всебічну підтримку й сприяння у підготовці та участі в змаганнях. Також вони вдячні начальнику територіального медичного об'єднання головного управління національної поліції в Тернопільській області Михайлові Василю, який посприяв нам у наданні карети швидкої допомоги. Начальник лікарсько-експертної комісії ДСНС у Тернопільській області Богдан Ягельський також допоміг у підготовці нашої команди. Команда вдячна водію карети швидкої допомоги Олександру Олексію.

Асистент кафедри анестезіології, реаніматології Юрій Сорока, судинний хірург Тернопільської університетської лікарні Юрій Свідерський, асистент кафедри медицини катастроф і військової медицини Віктор Шацький, доцент кафедри акушерства і гінекології Наталія Петренко допомагали студентам опанувати

«Також хочу подякувати голові студради ТДМУ Тарасові Морозу, який нас підтримував. Хочу сказати, що ця перемога не лише наша, а й величезної команди людей, які допомагали нам у підготовці, всіляко сприяли нашій участі у чемпіонаті», — наголосила Богдана Перевізник.

Завідувач кафедри медицини катастроф і військової медицини, професор Арсен Гудима зазначив, що команда ТДМУ тренувалася дуже відповідально й з чималим ентузіазмом. Перемога студентів, за його словами, стала можливою та завдяки постійному відпрацюванню практичних навичок на базі міжкафедрального центру, в якому сконцентровані манекени й муляжі.

«Хотів би зазначити й те, що в команді кожен мав свій сектор роботи, яку виконував бездоганно. Крім того, майбутні медики підстраховували один одного, що і дало такий високий результат. Також вдячний голові суддівської колегії й голові Всеукраїнської ради реанімації та екстреної медичної допомоги за забезпечення неупередженого та об'єктивного суддівства. Дуже приємно, що університет максимально долучився до підготовки та матеріальної підтримки студентської команди», — підсумував Арсен Гудима.

Вітаємо нашу команду з перемогою та бажаємо надалі вдосконалювати свою майстерність, здобувати нові досягнення! Адміністрація університету й надалі буде підтримувати талановиту молодь в її професійному зростанні та участі у подібних чемпіонатах.

Яніна ЧАЙКІВСЬКА

настанови були корисними для всіх учасників, адже згодом ми всі проходили конкурсне завдання, де було багато постраждалих», — розповіла Богдана Перевізник.

Загалом у чемпіонаті взяла участь 31 команда, серед яких були фахівці з Литви та дві студентські бригади — ТДМУ й збірна студентів-медиків Харкова.

Усі змагання та конкурси мали практично-орієнтований харак-

«зеленої» зоні, тобто за тими, хто найменше постраждав, а також займалися паркуванням машин. Кожна бригада визначила відповідального за сортування потерпілих. Решта займалася наданням допомоги. Загалом кожна команда пройшла вісім конкурсних завдань.

«Чесно кажучи, й не гадали, що переможемо. Адже було 29 професійних команд. Ми просто ретельно готувалися, «підтягнули» ті напрямки, в яких були

ЗОРЯНА МАШТАЛЕР: «ЛЮБЛЮ МЕДИЦИНУ, ПОДОРОЖІ ТА МУЗИКУ»

Зоряна Машталер успішно закінчила 5 курс медичного факультету. Попереду – літо і можливість гарно відпочити, щоб восени знову повернутися до навчання в університеті, динамічного студентського життя. Воно справді неповторне й залишає незабутні спогади.

– Чим особливо запам'ятався вам минулий навчальний рік? – запитую в Зоряні.

– Цікавих подій було багато. Зі знакових – участь в II етапі Всеукраїнської студентської олімпіади з топографічної анатомії та оперативної хірургії, що відбулася на базі Вінницького національного медичного університету ім. М. Пирогова. Помірялися знаннями приїхали 36 студентів – переможців I етапу змагань, зорганізованих у медичних вишах Києва, Тернополя, Харкова, Івано-Франківська, Львова, Чернівців, Дніпра, Вінниці, Сум, Полтави та Запоріжжя. З однокурсником Дмитром Миронюком ми представляли ТДМУ. II етап Всеукраїнської олімпіади з оперативної хірургії та топографічної анатомії поділили на дві частини: теоретичну (виконували тестові завдання письмово та описували комп'ютерно-томографічні зрізи) й практичну. Практична частина мала три тури. Дати повну назву обраному «наосліп» хірургічно-

му інструменту – таким було перше завдання. Відтак нас чекав конкурс практичних навичок: в'язання хірургічних вузлів і накладання швів на різні тканини (шкіру, судини, кишки). Переможців визначали за сумарною кількістю набраних балів.

– У результаті ви посіли...

– Третє місце. Отримала диплом, сертифікат і книгу «Короткий курс топографічної анатомії та оперативної хірургії» в подарунок з автографами членів журі.

– Як готувалися до олімпіади? Яке враження вона на вас справила?

– Готувалася під керівництвом доцента кафедри оперативної хірургії та топографічної анатомії Юлії Олегівни Данилевич і старалася запам'ятати всі її поради та настанови. Дуже хотілося не розчарувати свого наставника й рада, що мені це вдалося. Враження від олімпіади дуже позитивні. Завдання нам пропонували цікаві та різні, щоб перевірити і теоретичні знання, і практичні навички, зокрема, вміння власноруч правильно накласти кишковий, судинний шов, шов на шкіру... Не менш важливим був і конкурс на в'язання хірургічних вузлів – журі оцінювало і якість роботи конкурсантів, і швидкість виконання. Готуючись до олімпіади, я активно користувалася сучасними тренажерами, які є на кафедрі оперативної хірургії та топографічної анатомії, тож під час змагань почувала себе впевнено. Шви наклала правильно й

швидко, з іншими завданнями теж впоралася успішно. Дякую всім, хто за мене вболівав і підтримував.

– Ваше захоплення медициною продиктоване прикладом батьків?

– Ні, мої батьки не медики. Але вони навчали мене робити добро, допомагати людям. З дитинства серед усіх професій мені найбільше подобалася професія лікаря, бо лікар рятує людське життя, допомагає зберегти найдорожче – здоров'я. Немає справи важливішої, ніж ця. Тож ще в старших класах твердо вирішила вступити до медичного вишу. Я – тернополянка, тож документи подала до ТДМУ ім. І. Я. Горбачевського, а також до Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця й була в перших списках рекомендованих до зарахування на державну форму навчання. З двох університетів обрала ТДМУ й жодного разу про це не пошкодувала. Бо наш університет пропонує справді якісну вищу медичну освіту.

– Ваші улюблені дисципліни...

– Із самого початку мене особливо цікавила анатомія, хірургія. Хоча вчила все, нічим не легко вагаючи, бо всі дисципліни важливі. Не можна лікувати людей, не знаючи, приміром, основ фізіології чи біохімії. Але хірургії приділяла особливу увагу, бо вона – могутня, як писав Микола Амосов. Хірург рятує життя

людей, в яких без операції не було б шансу вижити. Нині, коли на сході України тривають бойові дії, навички з хірургії обов'язкові для будь-якого лікаря.

– Після напруженого навчального року нарешті є змога відпочити. Поділіться планами на літо.

– Після сесії матиму чотири тижні практики. Потім планую, подорожуючи, відвідати різні музичні фестивалі. Це те, що я люблю: подорожі й музику. У мене чималий досвід волонтерської діяльності на фестивалях і концертах. Активно долучаюся до їх організації, бо це цікаво: нові люди, нове коло знайомств і досвід, нові навички у спілкуванні та в організаційній роботі.

– Які фестивалі чи концерти запам'яталися особливо?

– Виступи «Океану Ельзи», «Бумбоксу». Серед улюблених – мистецький фестиваль «І» в Тернополі. Цього року його програма була особливо насиченою: зустрічі з письменниками, поетами, які представляли свої книги, багато музики. Люблю тернопільський фестиваль «Файне місто» – один з найпотужніших в Україні, на який з'їжджаються українські, і закордонні музичні гурти. Цікавим є «Захід-фест» на Львівщині, «Бандерштат» – у Луцьку та «Республіка» в Кам'янці-Подільському. На Дніпропетровщині фестиваль «Стопудівка» дуже колоритний. Чудовий «Коктейбель джаз-фест» – у

Затоці. Але якщо на згаданих фестивалях здебільшого звучить рок і поп-музика, то в Затоці панує джаз, а це класика цілком іншого наповнення. Та найважливіше, що в кожному куточку України нас чекають зустрічі з цікавими, гарними людьми. А в Затоці – ще й море. Загалом я люблю активний відпочинок. Мені подобається жити в наметах, ходити в походи, підніматися в гори, сплавлятися по Дністру... Люблю нашу країну й люблю нею подорожувати, бачити щось нове. Разом з друзями цікаво подорожувати автобусом. До речі, на Заході автобус дуже поширений і ми в цьому переконалися, побувавши в Польщі, Литві. Подорожі за кордон – це теж досвід. Спілкуєшся з місцевими людьми, дивишся, що в їхній країні є кращого й хочеться тут щось таке зробити.

Серед моїх друзів багато творчих людей – музикантів, художників. Спілкуючись з ними, емоційно відпочиваю. Ми можемо поїхати до Львова, щоб пограти на гітарі та поспівати, а потім повертаюся до Тернополя і з новими силами – за підручники. Медицина складна наука й вчитися треба багато. Під час навчального року намагаюся правильно організувати кожен свій день, щоб на вихідні десь поїхати, не сидіти вдома. Доки молода, хочеться встигнути побачити якомога більше.

Лідія ХМІЛЯР

ТЕМАТИЧНИЙ ВЕЧІР

МОВА ЄДНАЄ НАС!

У Тернопільському державному медичному університеті імені І.Горбачевського ефективно діє підготовче відділення для іноземних студентів, де нині навчається 74 слухачі з 16 країн світу, серед яких представники Нігерії, Гани, Єгипту, Марокко, Екватору та інших. На чолі з Ларисою Наліжитою підготовче відділення щорічно готує абітурієнтів, які згодом здобувають медичну освіту в стінах ТДМУ.

Студенти-іноземці з цікавістю вивчають українську або російсь-

ку мову, а також проходять курс з таких предметів, як математика, фізика, хімія, біологія, інформатика, країнознавство.

Навчання на підготовчому відділенні допомагає студентам з інших країн краще ознайомитися з культурою та звичаями України. З цією метою викладачі разом зі своїми вихованцями підготували літературно-музичне свято «Мова єднає нас!», під час якого юнаки та дівчата продемонстрували власні знання мови, танців і пісень країни, в якій навчаються. Вони також для гостей свята зробили короткий екскурс у свою культуру.

Розпочали концерт з вручення грамот за старанність і наполегливість у навчання, творчий підхід та завзятість. З а в і д у в а ч

підготовчого відділення Лариса Наліжита звернулася до студентів, дякуючи за неабияку відважність і мудрість їх та їхніх батьків, а також побажала наснаги та успіхів у навчанні.

Відкрили святковий вечір декламуванням поезії Володимира Сосюри «Любіть Україну». Варто зазначити, що головною ідеєю свята була думка про єднання завдяки Україні та українській мові, адже саме мова познайо-

мила й здружила усіх цих юнаків і дівчат.

Іноземні студенти талановито танцювали та співали пісень своїх народів. Вразили глядачів також прекрасним виконанням українських пісень, серед яких, «Чорні очка», «Ой, на горі два дубки», «Розпрягайте, хлопці, коні» та ін.

Не менше вразив глядачів і українсько-африканський танець, виконаний у сучасному

оформленні з українськими та африканськими елементами.

На завершення студенти-іноземці виконали пісню «Україна – це ти!», яка справді розчулила глядачів, адже було помітно, наскільки велика любов до України та українського слова з'явилася в їхніх серцях за порівняно невеликий проміжок навчання!

Яніна ЧАЙКІВСЬКА,
Микола ВАСИЛЕЧКО (фото)

НОВИЙ СТАТУС ЗАЛІЗНИЧНОЇ ЛІКАРНІ

Тернопіль поповнився ще одним медичним закладом комунальним підприємством «Тернопільський міський лікувально-діагностичний центр». Його створили на базі колишньої залізничної лікарні. Рішення про заснування нового підприємства охорони здоров'я та передачу лікарні у власність територіальної громади прийняли на сесії міської ради ще торік. Головного ж лікаря призначили вже на початку цього року. Очолив новий заклад викладач нашого університету, доцент кафедри невідкладної та екстреної медичної допомоги Петро ЛЕВИЦЬКИЙ.

– Петре Ростиславовичу, у вас є певний досвід керівництва медичною установою, але колишня залізнична лікарня – профільний заклад, у якого склалися свої традиції, «свої» пацієнти. Як інтегруватимете його у медичну сферу міста?

– Упродовж багатьох років існування медицини залізничного транспорту в неї склався позитивний імідж: тут добре лікують. Отримав призначення на цю посаду не так давно і коли знайомився із закладом, зауважив, як тепло відгукуються пацієнти про лікарів. Залізнична лікарня – це частина їхнього життя, тут лікуються цілими сім'ями. Тому для нас головне завдання нині – зі зміною профілю установи не втратити цих зв'язків. Що ж до працівників залізниці, то ми й зараз надаємо медичні послуги працівникам залізниці, проводимо медичні огляди, профогляди за

мала дірка, охорона здоров'я міста недоотримала цього року 50 мільйонів гривень, отож ми зараз в жорстких лещатах виживання, адже з бюджету кошти виділені лише на «закріплену» частину населення, яка складає 3400 осіб, це – мешканці міста Тернополя, працівники залізниці та члени їх сімей.

– Як вирішуватимете питання оплати лікування залізничників та й тернополян, які тепер мають право отримати у вас медичну послугу?

– Більшість хворих, які лікуються у нашому закладі, мають страховий поліс таких компаній, як «Лікарняна каса» Львівської залізниці та «Нафтогазстрах». Це своєрідний аналог страхової медицини з доволі позитивним досвідом залучення позабюджетних коштів. Зрозуміло, що на тлі зарубіжних страхових відносин ця модель має дещо примітивний вигляд, але у нинішні нелегкі часи вона нас рятує. Тому й надалі пропагуватимемо та пропонуємо нашим клієнтам цей вид страхування. У нашому краї створена Лікарняна каса Тернопільської області, яка успішно діє та готова відшкодувати лікування й діагностичні процедури нашим пацієнтам. Для нас немає особливого значення, яка страхова компанія надаватиме нашому закладові страхові послуги, але все-таки краще, аби ці кошти залишалися та використовували на підтримку системи охорони здоров'я саме у нашому місті. Така практика існує в Житомирі, Києві, Полтаві та інших містах вже майже 15 років. Особливістю діяльності таких структур є те, що лікарняна каса як неприбуткова організація наприкінці календарного року над-

– Яким є ваше бачення перспектив розвитку лікувально-діагностичного центру?

– Перед нами постало непросте завдання – як не втратити те,

Петро ЛЕВИЦЬКИЙ, головний лікар

що здобувалося роками і в нинішні часи фінансової скрути утримувати заклад. Коли вперше переступив поріг лікарні, то найбільше впав у вічі її непривабливий «зовнішній вигляд» – облуплена штукатурка при вході, палати, які давно потребують ремонту, хоча кілька приміщень з євровікнами та косметичним ремонтом. Але є й інший бік «медалі» – колишня залізнична лікарня – професійний заклад широкого профілю: тут щоденно можуть перебувати до сотні осіб, медичні послуги надають повним циклом – від лабораторних досліджень до оперативних втручань. Більше того, є серед тутешніх лікарів кваліфіковані спеціалісти. І це хороше підґрунтя для розвитку, а ставку робитимемо на конкурентоздатні та затребувані на ринку медичних послуг міста напрямки діяльності. Приміром, розвивати сучасні офтальмологічні, лор-технології, та не обмежуватися пацієнтами «Укрзалізниці», а запрошувати мешканців міста та області. Плануємо організувати нові види обстежень, діагностики та лікування. Маємо намір звернутися до керівництва міста з проханням допомоги придбати сучасну високотехнологічну апаратуру. Статус комунального підприємства дозволяє нам зробити ці послуги платними. До співпраці запросимо висококваліфікованих фахівців Тернопільського медичного університету, які будуть вести прийом, призначати лікування, проводити консультації. Рівень закладу має відповідати його назві в життєвих реаліях, а не на папері. Діяльність Центру спрямуємо на надання амбулаторної кваліфікованої допомоги вторинного рівня. Також розвиватимемо такий напрямок, як стаціонар денного перебування. Така проміжна форма між денним і повноцінним стаціонаром з наголосом на оптимізації ліжкового фонду й скорочення терміну перебування пацієнта, гадаю, матиме попит серед тернополян. До того ж ця

форма меддопомоги вигідна й для страхових компаній, яким дешевше обійдеться лікування хворого саме у стаціонарі з денним перебуванням. Ми підрахували витрати та зрозуміли, що це дозволить нам зекономити значні кошти. Задля раціонального використання ресурсів та ефективного господарювання, звичайно, в нас вивільняться певні приміщення, які можна здати в оренду без зміни цільового призначення й ці кошти використати на ремонт приміщень, нове обладнання. Заклад має діагностичну та зубопротезну лабораторію, які приносять певний прибуток, тому ці підрозділи збережемо й вкладатимемо кошти в їхній розвиток.

– Мовлячи про перспективи, не можна залишити поза увагою й питання кадрової ротації. Як бути з медперсоналом, що вивільниться внаслідок реформацийних змін?

– Звісно, одразу й виникає питання – як це зробити, бо це доволі масштабна соціальна проблема. Але маємо її розв'язувати, особливо коли йдеться про рівень кваліфікації, затребуваності наших фахівців. В умовах автономізації закладу, коли ми повинні надати замовнику якісні медичні послуги, ясна річ, зросте потреба в професіоналах високого класу, ми маємо до цього бути готові.

Нещодавно я побував в столиці Автономної Республіки Аджарія. Вивчав роботу приватного багатопрофільного онкологічного центру в Батумі. Знаєте, у тамтешніх медиків є чому повчитися. Діяльність Центру базується на страховій медицині, обстеження проводять безкоштовно для застрахованих осіб. Страховий агент чи страхова компанія одразу ж вираховує вартість медичних послуг для конкретного пацієнта. Примітно, що страхова компанія дає йому можливість самостійно вирішувати, де отримувати лікування. Але якщо його вартість буде вищою від визначеної страховальником, то доплата – за власний рахунок. Це цілком європейський демократичний підхід, де на першому місці – права пацієнта. Тепер щодо кадрового потенціалу та оплати праці медиків, яка базується там на диференційованих засадах. До прикладу, заробітна платня хірурга становить 6-8 тисяч доларів США, лікар-сімейник отримує зарплатню у 2-3 тисячі. Лікар, який «відсидів» на своєму робочому місці – лише 200-300 доларів. Звідки беруть ці цифри? Наприкінці кожного місяця виводять «коефіцієнт корисної дії» кожного фахівця – скільки він прийняв пацієнтів, оперативних втручань провів, який ефект від його лікування тощо. Враховують і витрати лікарні на кожного фахівця. За проведеним аналізом представляють оцінку його діяльності. Якщо ефект від спеціаліста нульовий, то й оплата праці відповідна. В Україні теж давно розроблені критерії оцінки роботи лікаря, щоправда, ними ніхто не користується. Таку практику хочу запозичити впровадити в нашому закладі, аби людина отримувала ту зарплатню, на яку заслужила.

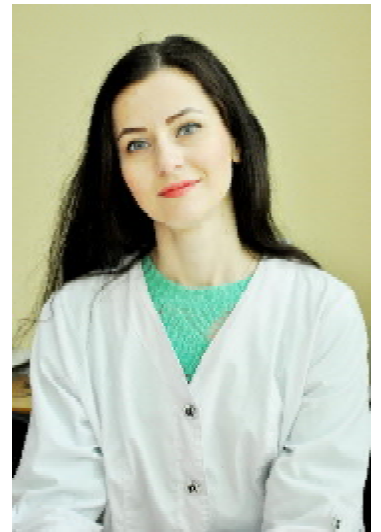
**Лариса ЛУКАШУК,
Микола ВАСИЛЕЧКО (фото)**

ДО ДУШІ ОЛЬЗИ ЖУК – АНЕСТЕЗІОЛОГІЯ

Ця професія вимагає чіткості дій, прийняття миттєвих рішень та досвіду, вона доволі виснажлива. Здебільшого анестезіологами стають чоловіки. Але лікар-анестезіолог відділення анестезіології та інтенсивної терапії Тернопільської університетської лікарні Ольга Жук показала, що й жінки на такій посаді можуть не гірше працювати за сильну стать.

– Анестезіологія – не цілком жіноча галузь медицини, чому обрали саме її?

– Мені подобається така робота. Після закінчення університету вже чітко знала, що майбутній фах буде пов'язаний з хірургічною спеціальністю й вибір випав на анестезіологію. Коли мене скерували на роботу до Монастириської центральної районної лікарні, то тодішні колеги дуже відмовляли, щоб я обрала іншу спеціалізацію. Для них це взагалі було дивно, бо я там була ледь не першою жінкою-анестезіологом. Колись лікарями-

анестезіологами у цьому лікувальному закладі працювали лише чоловіки. Мені ж настільки до душі те, чим займаюся, що просто не уявляю себе в іншій галузі. Недарма кажуть: треба робити те, що любиш, тоді у тебе все буде до ладу. Анестезіологія – спеціальність, яка дозволяє, по суті, відразу побачити результат своєї роботи – позитивний чи негативний. Звичайно, добре, коли все закінчується успішно й вдається врятувати хворого, але буває різне. Наше відділення анестезіології та інтенсивної терапії – доволі специфічне, сюди привозять чи не найважчих хворих і щодня нам доводиться боротися зі смертю.

– Пригадуєте свій перший робочий день?

– Мій перший робочий день був надто насичений. Одразу було три операції та вночі ще проводили кесарів розтин. Звичайно, трохи хвилювалася, але, на щастя, все обійшлося добре.

– Особливості вашої роботи?

– Тут треба дуже швидко реагувати на будь-які зміни показників хворого. Дуже ґрунтовно підходити до кожного хворого, бо, крім основного захворювання, є багато супутніх, які потім можуть призвести до ускладнень при операції.

Мар'яна СУСІДКО

Олександр ДЗЮБА, Наталія АРЗЯЄВА, Ганна ТИМОФЕЄВИЧ, Марія ПАВЛЮЧОК, лаборанти біохімічної лабораторії

тими ж критеріями, які були й колись. Сподіваємося, що й надалі «Укрзалізниця» співпрацюватиме з нами. Як і раніше, наші спеціалісти ведуть прийом у поліклініці, а стаціонарне лікування проводять у трьох відділеннях – неврологічному, хірургічному та терапевтичному. Більшість з тих, хто звертається нині за допомогою, це, й справді, працівники «Укрзалізниці». Зміни в законодавстві змусили нас до пошуку кардинально нових рішень, став іншим і вектор діяльності закладу, який тепер утримується з місцевої скарбниці. А там – чи-

лишок коштів спрямовує на підтримку медичних закладів – закупівлю обладнання, технологій, витратних матеріалів. То чому ж і собі не запровадити це позитивне напрацювання? Добре, що персонал Центру має досвід співпраці зі страховими компаніями, знає, як вести облік, планувати медичне постачання та прогнозування, чого не мають інші заклади охорони здоров'я. Лікарняна каса, яка оплачує лікування застрахованих, має угоди з гуртовими постачальниками, аби не переплачувати аптекам за роздрібну націнку.

МАЙБУТНЄ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ЗА СІМЕЙНИМ ЛІКАРЕМ

Щороку у травні за усталеною традицією в нашому університеті зорганізують свій форум ті, які найближче до пацієнта, – лікарі сімейної медицини. Добрим знаком цього річного зібрання було те, що відбувся він у переддень Міжнародного дня сім'ї. А у подарунок до такого світлого й величного свята його організатори подарували усім присутнім музичний сюрприз – українську народну пісню, що прозвучала у виконанні магістра кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики-сімейної медицини ТДМУ Мар'яни Палихати. Це стало приємною несподіванкою та гарним налаштуванням до активної праці у науково-практичній конференції «Актуальні питання діагностики, лікування, раціональної фармакотерапії, диспансеризації та реабілітації в практиці сімейного лікаря», яка цього року зібрала рекордну кількість учасників. З різних куточків України прибуло понад 400 делегатів – лікарів загальної практики-сімейної медицини, а також науковців зі столиці, Львова, Полтави, Вінниці, Чернівців, Одеси, Івано-Франківська, Ужгорода, Краматорська, Харкова та нашого краю. До сімейних лікарів долучилися фахівці суміжних спеціальностей – дільничні педіатри та терапевти, клінічні фармакологи, неврологи, рефлексотерапевти й реабілітологи.

І цього разу представники медичних закладів країни, науковці зібра-

Лариса МАТЮХА, професор (м. Київ)

лися, аби підбити підсумки зробленого за рік, поділитися власними напрацюваннями, обговорити проблеми, а ще визначити подальші плани та дії щодо удосконалення системи організації первинної медичної допомоги у світлі останніх подій вітчизняної охорони здоров'я. Чимало «гарячих» проблем загальної практики-сімейної медицини обговорили на засіданнях. Провідні фахівці країни у своїх доповідях розповіли про досвід застосування новітніх методів лікування та діагностики розмаїтих захворювань, які є актуальними нині.

Відкрила форум завідувач кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики-сімейної медицини ТДМУ, віце-президент Асоціації сімейних лікарів Тернопільщини, професор Лілія Бабінець. Вона тепло привітала усіх його учас-

ників і побажала активної участі в роботі конференції.

У вітальному слові проректор з науково-педагогічної та лікувальної роботи, професор Степан Запоро-

Степан ЗАПОРОЖАН, проректор ТДМУ, професор

жан наголосив на особливій важливості питань, які винесли на обговорення організатори форуму, зазначивши, що головною метою реформ в охороні здоров'я є наближення якісної кваліфікованої меддопомоги до кожної людини, рівний та справедливий доступ усіх громадян до медичної допомоги належної якості. У контексті реформ медичної галузі сімейну клінічну практику визначено основною, бо саме первинна допомога має формувати здоров'я нації. Степан Йосипович побажав учасникам форуму плідної праці, цікавого спілкування й приємних вражень від перебування на Тернопіллі.

З вітальним словом до учасників конференції звернулася заступник начальника управління охорони здоров'я обласної держадміністрації Лідія Чайковська, зазначивши, що у шостій редакції «Концепції охорони здоров'я Тернопільщини» первинна ланка займає передові позиції. «Нині у головних пріоритетах галузі краю – надання медичної допомоги демобілізованим із зони АТО та членам їхніх родин. На Тернопільщині цим займаються обласні, міські лікувально-профілактичні заклади, ЦРЛ, а також первинна ланка сімейної медицини. Лідія Чайковська зацентрувала увагу сімейних лікарів на організації медичної допомоги цієї особливої категорії пацієнтів. Саме їм доводиться жертвувати найдорожчим – життям і здоров'ям заради нашого спокою.

У рамках конференції відбулося чергове засідання правління ВГО «Українська асоціація сімейної медицини» за участі керівників центрів ПМСД Тернопільської області, де було запропоновано внести актуальні додаткові пропозиції щодо реформування ПМД до резолюції парламентських слухань у комітеті

Верховної Ради України, які відбулися напередодні у Києві.

Приємним сюрпризом для лікарів загальної практики-сімейної медицини стало нагородження найактивніших членів професійної асоціації Тернопілля за сумлінну працю, зорганізоване правлінням асоціації.

Президент Асоціації сімейних лікарів, спеціаліст з питань сімейної медицини департаменту охорони здоров'я ОДА Олексій Ткач і віце-президент, професор Лілія Бабінець вручили їм цінні подарунки – довідники лікарських засобів, передплати на медичні журнали, примірники І тому національного підручника із сімейної медицини (працівники кафедри увійшли до авторського колективу).

Організатори форуму доклали чимало зусиль, щоб чергова науково-практична конференція стала значимою подією у професійному житті сімейних лікарів, піднесла їх професійні знання на значно вищий щабель. Доповіді, які представили науковці, стосувалися різних аспектів діагностики, лікування, раціональної фармакотерапії, диспансеризації та реабілітації в практиці сімейного лікаря, а також порушили низку актуальних питань розвитку сімейної медицини.

Із великим зацікавленням слухали присутні концептуальну доповідь головного позаштатного спеціаліста МОЗ України зі спеціальності загальна практика-сімейна медицина, завідувача кафедри сімейної медицини та

Іван КАТЕРИНЧУК, професор (м. Полтава)

амбулаторно-поліклінічної допомоги Національної академії післядипломної освіти імені П.Шулика, професора Лариси Матюхи. Доповідач порушила питання корпоратизації медичних працівників первинної медичної допомоги у контексті запровадження самоврядування медичних професій в Україні. Система охорони здоров'я, в якій базисом є первинна ланка, а сімейні лікарі її основою, демонструє найкращі показники здоров'я, найнижчу вартість і найбільшу задоволеність користувачів, зазначила Лариса Матюха. Також вона порушила питання, які у змозі вирішити УАСМ через лікарське самоврядування для поліпшення становища лікарів в Україні. Йдеться, зокрема, про низьку соціальну захищеність українських медиків, найнижчий рівень заробітної платні, створення єдиного реєстру лікарів і ведення такого реєстру, який ви-

конує дуже важливу управлінську функцію. Високе бюрократичне навантаження на процес організації та надання ПМД, удосконалення системи регулювання за умов обмежених ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та поліпшення інвестиційного клімату, звуження тіншового сектору у управлінні галуззю. На жаль, в Україні відсутня самоврядна медична професія, тож потрібно внести

(Зліва направо): **Тетяна ГАРНИК, професор (м. Київ), Лілія БАБІНЕЦЬ, професор ТДМУ**

зміни в основи законодавства, заважила доповідач.

Інтерес учасників зібрання викликала й доповідь завідувача кафедри госпітальної терапії з професійними хворобами Української медичної стоматологічної академії (Полтава), професора Івана Катеринчука «Клінічні ефекти кардіометаболічної терапії: невіправдані надії чи непервершені ефекти?». Сучасні аспекти застосування гомеопатичних засобів прозвучали у виступі завідувача кафедри внутрішньої та сімейної медицини Вінницького Національного медичного університету імені М.Пирогова, професора В'ячеслава Чорнобрового, який запропонував застосування препарату ХомвіотензинТ у комплексному лікуванні артеріальної гіпертензії.

Про клінічну ефективність натуропатичних методів реабілітації хворих з геморагічним інсультом йшлося у виступі професора Львівського національного медичного університету імені Д.Галицького Лук'яна Андріюка.

Доповідь завідувача кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики-сімейної медицини ТДМУ, професора Лілії Бабінець була присвячена ключовим аспектам лікування пацієнтів з хронічним панкреатитом у практиці сімейного лікаря.

Особливий інтерес викликала доповідь професора, члена-кореспондента НАМН України, завідувача відділу судинної патології головного мозку Інституту геронтології імені Д.Чеботарьова НАМН України С.М. Кузнецової щодо вікових особливостей корекції метаболізму та гемодинаміки у хворих, які перенесли інсульт.

З доповіддю «Ефективність комбінації лоратидину та амброксолу в лікуванні пацієнтів із гострими захворюваннями органів дихання та обтяженим алергологічним анамнезом» виступила завідувач кафедри сімейної медицини НМАПО імені П.Шулика, професор Людмила Хіміон.

Багато важливих питань порушила у своїй доповіді «Місце фітотерапії в практиці сімейного лікаря» завідувач кафедри фітотерапії та гомеопатії Київського медичного інституту Української асоціації на-

родної медицини, професор Тетяна Гарник.

Широку палітру доповідей представили на форумі й тернопільські науковці – доцент кафедри хірургії №1 з урологією імені Л.Ковальчука ТДМУ Андрій Мисак розглянув питання неускладнених інфекцій сечових шляхів в амбулаторній практиці, цікавою й змістовною була доповідь професора кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики-сімейної медицини ТДМУ Євгена Стародуба «Дисфункція біліарної системи в практиці сімейного лікаря». Доцент кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики-сімейної медицини

ТДМУ та один із засновників професійної асоціації Ірина Боровик порушила питання про особливості ведення пацієнтів із ГРІ.

Учасники конференції взяли участь в інтерактивному клінічному розгляді пацієнта з хронічним болем, який провів доцент кафедри післядипломної освіти Ужгородсь-

Людмила ХІМІОН, професор (м. Київ)

кого національного університету Павло Колісник.

Важливим результатом роботи конференції було планування подальшої роботи Асоціації сімейних лікарів Тернопільської області.

У рамках конференції зорганізували форум друкованих робіт молодих вчених за фахом «ЗПСМ», що увійшли до фахового журналу «Здобутки клінічної та експериментальної медицини». Нагородження переможців відбувається на наступному засіданні правління УАСМ у червні цього року в Дніпрі.

Завершився форум прийняттям важливих рішень, відображених у резолюції. 13 травня учасники конференції провели виїзне засідання на базі ФАПУ села Зарванця у складі амбулаторії сімейного лікаря села Вишнівчик Тербовлянського району. Делегати та гості конференції також відвідали тут Марійський духовний центр.

**Лариса ЛУКАШУК,
Микола МОЧУЛЬСЬКИЙ (фото)**

14 червня виповнюється 50 років директорів Навчально-наукового інституту післядипломної освіти, доценту кафедри хірургії ТДМУ Романові Васильовичу СВИСТУНУ.

Вельмишановний Романе Васильовичу!
Сердечно вітаємо Вас з 50-літтям!

У стінах університету Ви здобули вищу медичну освіту, згодом, після чотирьох років практичної лікарської роботи в районній лікарні, успішно пройшли 23-літній трудовий шлях клінічного ординатора кафедри хірургії ФПО, аспіранта кафедри факультетської хірургії, асистента, доцента кафедри хірургії ФПО, а останні майже два роки – директора ННІ післядипломної освіти.

Колектив університету глибоко поважає й щиро шанує Вас як одного з талановитих випускників другого покоління, відомого науковця, висококваліфікованого клініциста-хірурга, досвідченого педагога за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків. Активною була Ваша громадська діяльність, зокрема, як відповідального

впродовж тривалого часу за підготовку студентів та інтернів і організацію проведення ліцензійних іспитів «Крок». Свідченням високого авторитету як професіонала та організатора є обрання Вас депутатом і головою комісії з охорони здоров'я Тернопільської обласної ради.

Ваші порядність, працелюбність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслуговують найвищої оцінки і є прикладом для наслідування новими поколіннями студентів, молодих лікарів і викладачів.

Бажаємо Вам, вельмишановний Романе Васильовичу, міцного здоров'я, невичерпного творчого натхнення, нових успіхів у Вашій благородній діяльності, доброти, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, довгих років радісного та щасливого життя.

Хай злагода буде, хай буде любов,
Хай тисячу раз повторяться знов
Хороші, святкові і пам'ятні дні,
Хай сонце всміхається Вам у житті!

**Ректорат ТДМУ
імені І.Я. Горбачевського**

17 червня відзначатиме ювілейний день народження старший викладач кафедри медичної біохімії ТДМУ Галина Григорівна ШЕРШУН.

Вельмишановна Галино Григорівно!
Сердечно вітаємо Вас з ювілейним днем народження!

У стінах університету Ви здобули вищу медичну освіту, успішно пройшли майже 50-літній трудовий шлях: спочатку аспіранта, асистента, а останні понад 23 роки – старшого викладача кафедри медичної біохімії.

Особливо цінуємо 6-літній період Вашої роботи завідувачем підготовчого відділення інституту.

Колектив університету глибоко поважає й щиро шанує Вас як відомого науковця, досвідченого педагога та вихователя студентської молоді за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків. Не одне покоління випускників університету пам'ятає Ваш талант методиста, Вашу педагогічну майстерність, вимогливість і об'єктивність. Активною була Ваша громадська

діяльність, зокрема, як куратора студентських груп, відповідальної за виховну роботу кафедри, лектора товариства «Знання».

Ваші порядність, працелюбність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслуговують найвищої оцінки і є прикладом для наслідування новими поколіннями студентів, молодих лікарів і викладачів.

Бажаємо Вам, вельмишановна Галино Григорівно, доброго здоров'я, невичерпного творчого натхнення, нових успіхів у Вашій благородній діяльності, доброти, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, активного та щасливого довголіття.

Бажаємо щастя,
здоров'я і сили,
Щоб довгі літа плечей
не схилили,
Щоб спокій і мир панували
на світі,
Щоб радість знайшли Ви в онуках
і дітях!

**Ректорат ТДМУ
імені І.Я. Горбачевського**

5 червня відзначила ювілейний день народження професор, доктор фармацевтичних наук, завідувач кафедри фармакогнозії з медичною ботанікою ТДМУ Світлана Михайлівна МАРЧИШИН.

Вельмишановна Світлано Михайлівно!

Прийміть наші найщиріші вітання з нагоди ювілейного дня народження!

Після закінчення Львівського державного медичного інституту Ви працювали на посаді провізора-рецептаря аптеки № 122 міста Тернополя. Понад 26 років присвятили праці у ТДМУ. Під Вашим керівництвом було захищено 11 кандидатських дисертаційних робіт. Нині виконується 10 кандидатських дисертацій та одна дисертація на здобуття наукового ступеня доктора фармацевтичних наук.

Колектив університету глибоко поважає й щиро шанує Вас як науковця та педагога за не-

втомну працю та високий професіоналізм, вміння працювати з людьми, за Ваш організаторський талант.

Сердечно зичимо Вам невичерпної енергії та наснаги, невпинного руху вперед, успішно-

го здійснення всіх планів і задумів.

Бажаємо, щоб підґрунтям щасливого життя та плідної професійної діяльності були міцне здоров'я, серце сповнене любові та добра, натхненна думка й щирі почуття.

Нехай Ваш шлях буде сповнений новими злетами й досягненнями, а людська шана буде подякою за плідну працю, чуйність, уміння творити добро.

Миру, злагоди, родинного затишку та благополуччя у Вашому домі!

Нехай життя квітує
буйним цвітом
І день народження
приходить знов і знов,
А доля хай дарує з кожним роком,
Міцне здоров'я, щастя
і любов!

Колектив кафедри фармакогнозії з медичною ботанікою

18 червня відзначатиме ювілейний день народження ветеран ТДМУ, кандидат медичних наук Надія Володимирівна МИХАЙЛЕЧКО.

Вельмишановна Надіє Володимирівно!

Сердечно вітаємо Вас з ювілейним днем народження!

Після закінчення Одеського державного медичного інституту, 4-х років практичної роботи районним акушером-гінекологом, навчання у клінічній ординатурі Запорізького інституту вдосконалення

лікарів, восьми років на чолі відділення у Запорізькому міському пологовому будинку, захисту кандидатської дисертації, роботи асистентом кафедри акушерства та гінекології Полтавського державного медичного стоматологічного інституту, у стінах ТДМУ імені І.Я. Горбачевського Ви успішно пройшли 23-літній трудовий шлях асистента кафедри акушерства та гінекології факультету післядипломної освіти.

Після переходу на заслужений відпочинок Ви впродовж двох років ще продовжували реалізовувати свій великий досвід у Тернопільському медичному коледжі.

Колектив університету глибоко поважає й щиро шанує Вас як відомого науковця, висококваліфікованого клініциста-акушера-гінеколога, досвідченого педагога за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Усім, хто працював з Вами і вчився у Вас, пам'ятні Ваші практичні заняття, насичені клінічним досвідом і педагогічною майстерністю.

Активною була Ваша громадська діяльність, зокрема, як неординарного лектора товариства «Знання», учасника медико-просвітницьких бригад викладачів, які виступали перед трудівниками в районах області. Ваша професійна та громадська діяльність

відзначена медаллю «Ветеран праці», грамотами та подяками адміністрації університету.

Ваші порядність, працелюбність, інтелігентність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслуговують найвищої оцінки і є прикладом для наслідування новими поколіннями студентів, молодих лікарів і викладачів.

Бажаємо Вам, вельмишановна Надіє Володимирівно, доброго здоров'я, невичерпного життєвого оптимізму, доброти, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, активного та щасливого довголіття.

Нехай здоров'я, радість і достаток
Сипляться, немов вишневі
цвіт,
Хай малює доля з буднів свято
І дарує Вам багато літ!
**Ректорат ТДМУ
імені І.Я. Горбачевського**

СТРУНИ ДУШ

у Божому труді.
З очертних пер
злітали букви, наче птахи,
- то черлені, а то чорні й золоті.

Тонкі пера оті
звались пачками,
а монахи ті були
Михайло і Григій,
що вони на пергаментях
записали –
так воно й зосталося
до сих пір.

Рукописне Євангеліє
із Пересопниці,
унікальний, незнищений,
раритет...
Як вони старались,
ті два хлопці!
Один з них був добрий маляр,
а один – поет.
Ішло літо одна тисяча
п'ятсот шістдесят перше...

А коли мине ще двадцять, отоді
невсипущий Іван Федоров
завершить
друкувати першу книгу в Острозі:
першу Біблію уперше –
по-слов'янськи.
Князь Острозький
був розчулений до сліз.
Тож хоча натуру
мав спартанську,
книги в руки взяв –
і до небес возніс.

Друкар стояв собі
не зовсім твердо...
На все оте спокійно позирив.
Він таки був Федоров, –
не Федорів.
Просто цар з Москви
його прогнав.

**Наталія ВОЛОТОВСЬКА,
член Національної спілки
письменників України,
кандидат меднаук**

2016 рік – ювілейний рік для книг-святинь, серед яких і «Острозька Біблія». Перше повне видання цієї книги, яка є визнаючою пам'яткою книгодрукування в Україні, побачило світ староукраїнською мовою далекого 1581 року в Острозькій друкарні.

**ДУХ ВІДРОДЖЕННЯ:
ЄВАНГЕЛІЄ
З ПЕРЕСОПНИЦІ,
БІБЛІЯ З ОСТРОГА**

Пересопниця роками
внизана, мов перлами,
струшує прадавній пил
з камінних стін.
Над живими світить сонце,
а над вмерлими
кружеляє наша пам'ять
й плаче дзвін.

Тут писали Євангеліє монахи,
п'ять літ горблячись

ОДНА З НАЙКРАЩИХ ЛЕКТОРІВ, НАЙЕРУДОВАНІШИХ І НАЙРОЗУМНІШИХ ПРОФЕСОРІВ

Про професора Олену Олексіївну Маркову я, студентка ТДМУ, почула ще на першому курсі. Знайомі старшокурсники відгукувалися про неї, як про одного з найкращих лекторів, найерудованіших і найрозумніших професорів. Усі зауважували доброзичливе, материнське ставлення Олени Олексіївни до молоді.

Уперше я прийшла на кафедру патологічної фізіології до проф. О.О. Маркової записуватися до студентського наукового гуртка 1 грудня 1985 року (навчалася на другому курсі). Олена Олексіївна дуже доброзичливо сприйняла мій прихід, розповіла про роботу в гуртку та відвела мене до своєї аспірантки М.Р. Хари, яка саме вийшла з декретної відпустки та інтенсивно працювала над виконанням кандидатської дисертації. Потрібно було освоїти методику робіт, які на той час виконували на кафедрі. Марія Романівна займалася виділенням із загальної когорти тварин щурів з різною стійкістю до гіпоксії, визначенням активності ацетилхолінерастери, вмісту ацетилхоліну у серці тварин.

У гуртку працювали, займаючись науковою роботою, багато студентів. Було кілька напрямків діяльності. Кожна з груп (по 3-4 студенти) була прикріплена до «свого» викладача та виконувала певний фрагмент роботи. Я почала працювати разом зі студентами 3 курсу Володимиром Дубчаком, Ларисою Фельбаба, студентом 4 курсу Олександром Дубчаком. Ми вважалися гуртківцями професора О.О.Маркової. Всі науково-педагогічні працівники кафедри у вільні від занять години займалися науковою роботою. Зранку проходив забій тварин із забором для подальшого дослідження внутрішніх органів тварин з адреналіновою міокардіодистрофією. Нам, студентам, старший лаборант Людмила Никифорівна Бабінська забирала для дослідження печінку, робила гомогенат, а ми після занять на кафедрі проводили визначення у ньому активності ацетилхолінерастери. Засиджувалися інколи до дев'ятої вечора. Деколи до нас заходив у лабораторію проректор з навчальної роботи — Василь Васильович Файфура. Він завжди запитував, чим сьогодні займаємося, які досліді виконуємо, які результати отримали й чому саме такі, а не інакші. Після отримання даних йшли зі звітом до Олени Олексіївни, пробували пояснити виявлені зміни, звичайно, не без допомоги профе-

сора. У квітні кожного року відбувалася наукова конференція, де всі виступали з доповідями. За результатами виступу на цьому заході кращі роботи надсилали на конференції до інших медичних інститутів. Від нашої групи за результатами першого року занять у гуртку я поїхала з доповіддю у Ворошиловград (тепер — Луганськ), а В. Дубчак — у Кишинів.

Запам'яталися засідання гуртка, конференції, де Олена Олексіївна захоплююче розповідала не лише про найактуальніші проблеми медицини, шляхи їх вирішення з точки зору патологічної фізіології, а й власні подорожі-екскурсії світом. Особливо була пам'ятною поїздка Олени Олексіївни на Кубу. Звідти вона

пішла як викладач на своє перше заняття. На кафедрі на той час працювали три професори — О.О. Маркова, В.В. Файфура, Ю.І. Бондаренко, двоє кандидатів наук виконували докторські дисертації — І.Р. Мисула, С.Н. Вадзюк. До кожного можна було прийти за порадою, допомогою. Всі жили дружно, не було жодної конкуренції. Найбільше подобалося звертатися з питаннями до Василя Васильовича та Юрія Івановича. Вони завжди давали відповіді на всі запитання, витягали по кілька книжок різних авторів, розкривали їх на потрібних сторінках і давали прочитати написане.

У професора О.О. Маркової було дуже багато друзів, які її любили, поважали, допомагали.

Олена Олексіївна пішла у поліклініку № 1 домовлятися про те, щоб мене працевлаштувати на час літніх відпусток лікарів. Завідувач поліклініки виявився її колишнім студентом, так що наступного дня я вже працювала дільничним лікарем. У той час до міста приїжджали волонтери з Християнською місією допомоги хворим. І тоді я у вільний час ходила допомагати з перекладами. Там трохи й англійську «підтягнула». Тож відпустка завдяки Олені Олексіївни видалася чудовою!

Нині можу з пошаною сказати: я була й є дисертанткою Олени Олексіївни Маркової. В яких колах не питали, хто в мене науковий керівник кандидатської дисертації, я з гордістю відповідала: «Професор Олена Олексіївна Маркова». Роботи дисертантів Олени Олексіївни завжди відрізнялися досконалим вирішенням актуальних завдань медицини, патологічної фізіології. І було несподівано, але дуже приємно почути на апробації дисертації на кафедрі патологічної фізіології Львівського медичного інституту від рецензента доц. В.В. Чоп'як, що результати, які ми отримали в роботі, аналогічні результатам японських учених. І це, незважаючи на різницю в апаратурі та реактивах!

Одним з опонентів дисертаційної роботи у мене був хороший друг Олени Олексіївни — доктор медичних наук Нестор Сергійович Верхратський, завідувач лабораторії ендокринології Інституту геронтології АМН України. За книжкою його батька «Історія медицини» студенти медичних вишів навчаються ще й зараз. Починав же він працювати асистентом на кафедрі біохімії ТДМУ. Незважаючи на значну зайнятість, часті відрядження з лекціями за кордон, він знайшов час приїхати на захист до Львова. Згодом він на запрошення Олени Олексіївни читав лекцію для студентів «Патологія фізіологія старіння». Лектор він був чудовий — деякі фрагменти лекції пам'ятаю ще й донині. Олена Олексіївна та Василь Васильович згадували, що Нестор Сергійович був великим ерудитом і міг читати студентам лекцію з біохімії на будь-яку тему без підготовки.

В Олени Олексіївни часто вечорами зустрічалися студенти різних курсів. Разом пили чай, обговорювали життєві пробле-

ми. Вона була уважна до кожного, давала слушні поради. На свята збиралися колишні випускники, близькі друзі — були своєрідні групи за інтересами. Частими гостями були Марія Олексіївна Лемке, Ярослава Михайлівна Комаровська, Дмитро Богданович і Галина Олегівна Кривокульські, Іван Васильович та Антоніна Михайлівна Пришляки, Алла Володимирівна Луцик, Катерина Георгіївна Золенкова... Особливо дружні стосунки в Олени Олексіївни були з Марією Олексіївною, аспіранткою першого завідувача кафедри, проф. Емануїла Наумовича Бергера.

1999 року ректор університету, проф. Л.Я. Ковальчук запровадив написання спогадів про роботу професорів, які працювали з дня заснування ТДМУ. До них увійшла й О.О. Марків. На жаль, і рукопис спогадів Олени Олексіївни, і відеоінтерв'ю з нею десь загубилися...

Олена Олексіївна отримала скерування до ТДМУ після закінчення аспірантури й захисту кандидатської дисертації 1957 року. Адміністрація інституту на той час містилася на першому поверсі нинішнього біологічного корпусу. Новоприбулих викладачів розмістили у гуртожитку, де нині фармацевтичний корпус. Олена Олексіївна згадувала, що однієї ночі їх розбудив гавкіт собак. Усі прокинулися й виглянули у вікна. На подвір'ї стояв елегантний високий красень у капелюсі з двома вівчарками на повідках. Як зранку з'ясувалося, це був Костянтин Васильович Кованов, який приїхав з Одеського медичного інституту. Там він займався вивченням проблем фізіології травлення та привіз із собою двох «Павловських собак» із шлунковими фістулами. Усі відгуки Олени Олексіївни про співробітників ВНЗ були позитивними, душевними.

Також з великою теплою Олена Олексіївна згадувала приїзд до інституту свого вчителя — академіка В.В.Сиротініна. Він прочитав студентам лекцію з гіпоксії, де проходила демонстрація досліду з оживлення собаки, яка зазнала асфіксії від утоплення. Собаку Олена Олексіївна спочатку виходжувала на кафедрі, а потім взяла додому. Олена Олексіївна дуже любила тварин, особливо піклувалася про бездомних і хворих.

Запам'яталося, що співробітники кафедри самостійно вивчали іноземні мови: один день спілкувалися англійською, один — німецькою, була спроба й французькою. Я вже такого не застала.

Олена Олексіївна була дуже красивою. Ми любимо переглядати фотографії, зроблені її колишнім чоловіком. Це були справжні шедеври фотомистецтва, з яких на нас дивилася юна красуня — справжня героїня кінофільмів 50-60 років.

Світла пам'ять про Олену Олексіївну Маркову назавжди залишиться в серці кожного з нас!

**Ольга ДЕНЕФІЛЬ,
професор кафедри
патологічної фізіології**

О. О. МАРКОВА зі своїми учнями, світлина зроблена у червні 1999 року. (Зліва направо) Ігор МИСУЛА, Олена МАРКОВА, Марія ХАРА (сидять), Наталія ЧИШКЕВИЧ, Ольга ДЕНЕФІЛЬ, Антоніна ПРИШЛЯК, Тамара ДАЦКО (стоять)

привезла нелегально маленькі щепки кактусів. Дві з них прижилося, виросло і ми всі їх лагідно називали «кубинцями». Один з них до цього часу росте на кафедрі патофізіології, а, можливо, є ще у когось вдома, адже багато хто «брав нелегально» щепки собі. Олена Олексіївна радо розповідала, як їх правильно потрібно садити, але чомусь кактус не в кожного приживався та виростав.

Протягом навчання у ВНЗ ми щороку анонімно визначали кращих лекторів. Олена Олексіївна була незмінною у наших списках. Висока ерудитія, захоплюючий стиль, іскрість викладання матеріалу, артистизм, тонке почуття гумору, бездоганний зовнішній вигляд запам'яталися назавжди.

Після закінчення ТДМУ я отримала скерування в аспірантуру при кафедрі патологічної фізіології. Оскільки частину дослідів з визначення біохімічних показників вже зробила на шостому курсі, то 4 вересня 1990 року

коли розпався СРСР і частина друзів опинилися за кордоном, я закінчила кандидатську дисертацію. Олена Олексіївна відправила до завідувачів кафедр листи з проханням про впровадження результатів нашої дисертаційної роботи у навчальний процес, та лише двоє професорів з Росії відписали, і тільки один надіслав акт впровадження. На що Олена Олексіївна відповіла: «ось справжній друг, який підтримає та допоможе будь-коли, незважаючи ні на що!». Ним був всесвітньовідомий професор, завідувач кафедри патологічної фізіології Хабаровського медичного інституту Віталій Давидович Лінденбратен. Звідки був другий друг уже не пам'ятаю, але в листі він просив у Олени Олексіївни вибачення за те, що не може впровадити результати роботи у своєму виші з іноземної для них держави, України.

Після закінчення аспірантури та захисту кандидатської дисертації влітку мені «збракло роботи» й

Рік англійської мови в Україні

ВИВЧАЙТЕ, ОВОЛОДІВАЙТЕ, СПІЛКУЙТЕСЯ!

Цей рік проголошено в Україні роком англійської мови. З цієї нагоди кафедра іноземних мов ТДМУ підготувала мотивуючі публікації, які спрямовані на заохочення вивчення іноземної мови.

Уже нікого не здивуєш численними рекламами в соцмережах, мас-медіа, на вулицях міста (на біг-бордах, на транспорті), які закликають усіх бажаючих вивчати іноземні мови, зокрема, мову міжнародного спілкування — англійську. Можливості нині — безмежні, враховуючи новинки техніки та доступ до всесвітньої мережі Інтернет. До того ж у нашому університеті збільшилася кількість носіїв англійської мови (native speakers), що сприяє живому спілкуванню та отриманню неоціненного досвіду практики мови. Проте рівень володіння англійською мовою різною

віковою аудиторією бажає кращого. Мимоволі виникає запитання: з чого розпочинати вивчення англійської мови? Відповідь — проста. Звичайно, все залежить від рівня вашої підготовки.

Якщо ви на початковому етапі вивчення англійської мови, розпочинайте з алфавіту, транскрипції, правил читання, таблиці неправильних дієслів, розширюйте свій словниковий запас, вивчіть порядок слів у реченні.

Якщо у вас є базові знання, то варто продовжити вивчати граматику, розширювати свій словниковий запас, читаючи літературу різних галузей наук, дивлячись фільми та серіали чи спілкуючись з носіями мови наживо, за можливості.

Вивчайте іноземні мови, щоб пізнати красу та багатство власної!

Незалежно від терміну вивчення, всіх об'єднує єдине бажання

— оволодіти англійською мовою якнайшвидше на рівні advanced, використовуючи різні методики. Кожен, мабуть, хоч раз у житті читав, бачив і чув пропозиції вивчити англійську мову за кілька тижнів, місяців чи навіть годин. Можливо, дехто й спробував, передплативши відповідний курс, спокусившись на швидкий термін оволодіння міжнародною мовою спілкування. Але очікуваний результат залишився на рівні мрії.

По-перше, не вірте, що англійську можна вивчити без зусиль за короткий термін. Людина, яка розпочинає вивчення іноземної мови, схожа на малюка, батьки якого затрачають величезну кількість часу, терпіння та зусиль, коли навчають його говорити, постійно спілкуючись з ним і виправляючи неправильно вимовлені слова, словосполучення та речення.

По-друге, має бути чітке розуміння важливості володіння англійською мовою. Знання англійсь-

кої мови сприяє кар'єрному зростанню, особистісному саморозвиткові та постійному самовдосконаленню фахівця будь-якої галузі через можливість читати наукову літературу в оригіналі й спілкуватись з носіями мови.

По-третє, вивчення англійської мови повинно перетворитися з мрії у мету, яка має термін виконання. Мрія повинна перерости у внутрішнє бажання, а згодом у мету оволодіння англійською мовою (з відповідним терміном виконання, наприклад, за тиждень потрібно вивчити 70-100 фраз), яке сприятиме результату вивчення.

По-четверте, не запам'ятовуйте слова без прикладів і граматичні правила без розуміння. Вивчайте фрази, поділяючи їх на знайомі та незнайомі слова, і, розуміючи їх з точки зору граматики.

По-п'яте, вивчення англійської мови повинно бути систематичним. Треба присвячувати вивчен-

ню англійської мови хоча б 30 хвилин кожного дня, незважаючи на свята й вихідні дні, щоб стало звичкою.

По-шосте, не бійтеся помилятися, висловлюючи власну думку. Як кажуть, на своїх помилках вчишся.

По-сьоме, під час вивчення англійської мови не використовуйте лише одне джерело (підручник). Існує міф, що потрібно вчитися лише за перевіреними підручниками. Використовуйте якомога більше джерел та ТЗН (телефон, планшет і комп'ютер).

По-восьме, не вивчайте англійську лише з носіями власної мови. Створіть мовне середовище з носіями мови, спілкування з якими сприятиме швидшому оволодінню англійською мовою.

Ольга КОЛОДНИЦЬКА,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри
іноземних мов

ІСТОРІЯ В ДОЛЯХ

ІЗ СПОГАДІВ МОЄЇ ПРАБАБУСИ ПРО ВОЄННЕ ЛИХОЛІТТЯ

Про Другу світову війну знаємо з уроків історії, книг, фільмів і телевізійних передач. А ще — з розповідей очевидців. Адже залишилися реальні свідки, а то й учасники тих подій. До них належить і моя прабабуся — Анастасія Петрівна Сабала (дівоче прізвище — Грицак). Вона народилася 17 вересня 1927 року в селі Олексинці Борщівського району на Тернопільщині в простій селянській сім'ї. На початок Другої світової війни прабабусі виповнилося 12 років і вона дуже добре пам'ятала, як жилося місцевому населенню під

пануванням Польщі та в період війни.

Війна... Пам'ять прабабусі зберегла все до найменших подробиць: «Німці насувалися з села Глибочок, червона армія наступала з протилежного боку — з поля, від села Більче-Золоте. А оскільки наше село містилося саме посередині, то на нього й припав найбільший удар. Радянські війська били з гармат. Ядра гармат, не долітаючи, падали на наші вулиці. Люди, забираючи із собою худобу, залишали домівки та відступали до лісу. Гітлерівці, прийшовши в село,

спалили майже всі вулиці, неушкодженими залишилися лише ті, які були ближче до центру. Це вже потім Радянський Союз з допомогою Америки змусить Гітлера відступити, а доти ми перебували під владою німецьких окупантів.»

Коли прийшли «совіти», батька прабабусі мобілізували. Мовить: «Тато пішов на фронт. Працював коло гармат. Кінець війни він зустрів у Будапешті. Розказував, як врятував стареньку бабусю, що переховувалася в підвалі. Її хотіли вбити радянські солдати, але тато заступився за

неї. Бабуся на знак подяки вручила батькові маленьку статуетку Святого Антонія та сказала, що це допоможе йому здоровим повернутися додому. Так і сталося. А ця статуетка досі передається з покоління в покоління в нашій сім'ї, залишаючись реліквією, що оберігає нас від усього злого».

«То червоні війська були визволителями чи ще одними загарбниками?», — допитувалася я в прабабусі. «Це були жорстокі люди, які не цінували людського життя. Ще під час війни червона армія підсилала в села «самозванних бандерівців», які входили в довіру до наших партизан, а потім нещадно вбивали їх. І навіть після війни людей забирали та ув'язнювали навіть за найменшої підозри в причетності до

повстанців. Я теж шість місяців просиділа в тюрмі, витримала тортури, але нікого не видала».

І ще уривок з прабабусиною розповіді про війну, яка забрала мільйони українських життів.

— То були важкі часи. В 16 років я вже вміла стріляти з гвинтівки. Була зв'язковою, переводила хлопців від села до села, чи від однієї криївки до іншої, тож треба було вміти захищатися від ворогів. Небезпека чигала на кожному кроці, тому хлопці вчили нас стріляти.

А про життя «за совітів» згадувала так: не було ні дисципліни, ні порядку, ні елементарної поваги влади до невинного населення.

Ольга МНИХ,
студентка медичного факультету

ОБ'ЄКТИВ

Олексій ЧОРНОЛУЦЬКИЙ, студент стоматологічного факультету (ліворуч);
Вікторія ОЛЕКСЮК, студентка медичного факультету (праворуч)

СЕМІНАР

БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ

Регіональний науково-практичний семінар «Безперервний професійний розвиток сімейного лікаря» відбувся за участю науковців ТДМУ та практикуючих лікарів-педіатрів нашої області. Організаторами заходу стали Міністерство охорони здоров'я, управління охорони здоров'я ОДА та ТДМУ.

Від імені управління охорони здоров'я облдержадміністрації з вітальним словом виступила заступник начальника цього відомства Лідія Чайковська. Вона розповіла й про хід реформ у галузі охорони здоров'я в нашого краю.

Учасників заходу від імені ректора ТДМУ, професора Михайла Корди привітав проректор з науково-педагогічної та лікувальної роботи, професор Степан Запорожан. «У роботі педіатра важливо постійно вдосконалюватися, ознайомлюватися з найновішими дослідженнями,

проходити курси професійного вдосконалення. Нині педіатрія — це один з найважливіших напрямків у медицині, адже здорові діти — це здорова нація. Бажаю всім плідної праці й отримання якнайбільше корисної та потрібної інформації», — наголосив Степан Йосипович.

На актуальну тематику доповіли провідні фахівці, зокрема, член-кореспондент НАМН України, завідувач сектору науки та інновацій управління координації центрів реформ МОЗ, професор О.Волосовець, професори Національного медичного університету імені О.Богомольця С.Кривошустов і С.Крамарьов, професор Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Шупика Г.Бекетова, професор Української медичної стоматологічної академії Т.Крючко, професор Інституту ПАГ НАМН України О.Шадрін.

ЛИЦАРСЬКІ БОЇ

ГІДНО ВИСТУПИЛИ НА СВІТОВОМУ ТУРНІРІ «БИТВА НАЦІЙ»

Уже другий рік поспіль у Тернопільському державному медичному університеті імені І.Горбачевського діє філіал лицарського клубу «Золота шпора». Ініціатором його створення став

та в боях «3 на 3» здобули перше місце. В боях «21 на 21» посіли друге місце. Хочу сказати, що рівень підготовки команди був досить високий і в нас є всі шанси виграти золото. У боях «5

студент стоматологічного факультету Андрій Андрусик. Наші лицарі встигають не лише добре вчитися та тренуватися, а й привозити призові місця зі всеукраїнських і світових турнірів.

Нещодавно представники ТДМУ повернулися з омріяним дипломом, який засвідчує здобуття другого місця у масштабних лицарських боях «Битва націй». Участь у них взяли шанувальники стародавньої культури з понад 35 країн світу, де за нагороди змагалася й збірна команда України, до якої увійшло двоє наших студентів — Андрій Андрусик і Владислав Довгалюк.

«Цього року ми отримали багато кращій результат. Дівча-

на 5» також отримали друге місце. Я посів друге місце в індивідуальному заліку в боях «21 на 21». Інший наш учасник Владислав Довгалюк також непогано показав себе. Загалом фестиваль організований на високому рівні. Ми отримали багато позитивних емоцій, поспілкувалися з учасниками з різних країн, поділилися досвідом підготовки», — розповів ініціатор створення лицарської команди при ТДМУ, студент третього курсу стоматологічного факультету Андрій Андрусик.

Під час літніх канікул лицарський клуб планує взяти участь у кількох фестивалях.

Яніна ЧАЙКІВСЬКА

ТОРБИНКА СМІХУ

Хірург роздивляється рентгенівський знімок:

— Та-а-ак! Ключиця вивихнута, два ребра зламані, тріщина в малій гомілковій кістці. Та нічого, в «Фотошопі» все виправимо!

Чоловік на операційному столі:
— Лікарю, а ви не забули про наркоз?

— Наркоз? Навіщо тобі наркоз? Побачиш, що я з тобою роблю — сам втрапиш свідомість.

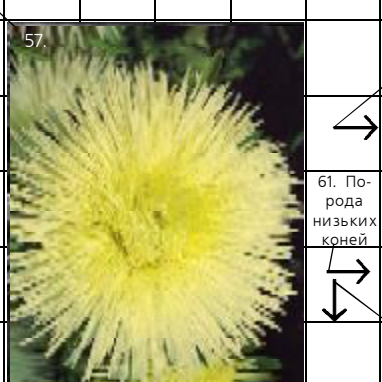

Напис на дверях косметологічного кабінету: «Заходьте, нас нічим не злякаєш».

Якщо лікуватися за довідником, то ризикуєш померти від друкарської помилки.

— Ось вам ліки, приймайте по три чайні ложки двічі на день.
— Але у мене вдома лише дві чайні ложки.

Відповіді у наступному числі газети

СКАНВОРД

3. Головний убір	1. 	4. Підступний план	2. Річка на Тернопіллі	5. Праця	6. Місто в Естонії
15. Слав'янська родина бичачих	16. Доля, удача	17. Дерево	18. Механічна людина	7. Мова корови	8. Вітрильне судно
21. Коротка й широка шльюпка	19. 	20. Укр. писемник	21. Порохнява	22. Рос. літак	23. Велика бджолом'я
28. Газетний жанр	29. Почаївська ...	30. Хижий птах	31. Пошкодження тканин тіла	32. У давніх римлян — Бог кохання	33. Лікар
37. Бог Сонця	40. Гармонійне поєднання голів	34. Укр. трк	35. Нац. олімп. комітет	36. М'ячик у бадмінтоні	38. Тривалість життя людини
43. Бобул	44. Птах	45. Ст. франц. грошова одиниця	46. Нейтронні зорі	47. Птах	48. Сігрова буря
50. Екзамен у студентів медиків	51. Поневолення	49. ... банк	52. 	53. Електрод приладу	54. Укр. літак
57. 	55. Горлянка	56. Японська гра	57. Військовий підрозділ	58. Квітка	59. Верхня частина глотки
66. Сотка	67. Період	60. Рос. художник	61. Порода низьких коней	62. Орган зору	63. Місто в Греції
70. У латині — «як»	71. Лихо, біда	64. Балакун у клітці	65. Казкова країна	66. Сотка	67. Період
72. Порода собак	73. Штат у США	68. Балакун у клітці	69. Старослов. літера	70. У латині — «як»	71. Лихо, біда
74. Не проти	75. 	72. Порода собак	73. Штат у США	74. Не проти	75.

Відповіді на сканворд, вміщений у № 10, 2016 р.

- Солов'яненко. 2. Джаз. 3. Колос. 4. ЗМІ. 5. Діадема. 6. Матвієнко. 7. Мі. 8. Аврора. 9. Кава. 10. Акція. 11. Іо. 12. ККД. 13. Онук. 14. Ів. 15. Єр. 16. Дамка. 17. НП. 18. «Ох». 19. Дно. 20. Гнізна. 21. Сагайдачний. 22. Акр. 23. Моа. 24. Тафта. 25. Гуси. 26. Інґа. 27. Атрек. 28. Акт. 29. Тиф. 30. АТ. 31. Олександр. 32. Нотатки. 33. ТТ. 34. Нейрон. 35. Ва. 36. Пакет. 37. Кий. 38. Делон. 39. Ка. 40. Січ. 41. Наст. 42. Рисак. 43. Амосов. 44. Шевченко. 45. Ас. 46. Нирка. 47. Отара. 48. Козова. 49. ОМО. 50. Азот. 51. Уфа. 52. Оса. 53. Фавор. 54. Канава. 55. «Ніс». 56. Катран. 57. Хорол. 58. Махно. 59. Ом. 60. Кру. 61. КНР. 62. РБУ. 63. Франко. 64. Ар. 65. Ара. 66. Іл. 67. Роба. 68. Онагр. 69. Кір.